

DOI:10.34137/jilses.1331121

Geliş Tarihi: 21 Temmuz 2023

Received: 21 Temmuz 2023

Kabul Tarihi: 13 Mayıs 2024

Accepted: 13 Mayıs 2024

Makale Türü: *Araştırma Makalesi*

Research Type: *Research Article*

Maden, S. ve Avşar, A. (2024). Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi Eseri Üzerine Bir İnceleme. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 10(1), 19-42. DOI: 10.34137/jilses.1331121

Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi Adlı Eser Üzerine Bir İnceleme

Sedat MADEN¹ Abdulvahap AVŞAR²

Öz

Türkçe eğitime yönelik kuramsal eserlerin incelenmesi ve örnek olabilecek içeriklerin ortaya konması önem taşımaktadır. Bu bağlamda, 1971 yılında yayımlanan Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi adlı eser incelenmiştir. Bu eser 4 bölümden oluşan ve Türkçenin nasıl öğretileceği üzerine yazılan kuramsal bir kaynaktır. Eserin üç bölümü İbrahim Zeki Burdurlu ve bir bölümü İrfan Kantarcı tarafından kaleme alınmıştır. Bu 4 bölümün içeriği, 4 temel dil becerilerinin ve dil bilgisinin nasıl öğretildiği, yer verilen yöntem, teknik ve etkinlikler nelerdir soruları problemin çıkış noktası olmuştur. Araştırmanın amacı, bahsedilen eseri tanıtmak ve eseri günümüzün Türkçe eğitimi alanındaki kavram dünyası ile değerlendirmektir. Bu çalışmada eserin her bir bölümü incelenmiş olup 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı ve ilgili diğer incelemelerle karşılaştırılmıştır. Eserde 4 temel dil becerilerine ve dil bilgisine yer verilmiş olup dil bilgisi derslerinin metinler aracılığıyla yapılması üzerine durulmuştur. Öğretim esnasında hangi kaynaklardan yararlanılması gerektiği, öğretmene düşen görevler ve nasıl öğretim yapılacağı konuları üzerine duran bu eser geniş kapsamlı bir eserdir. Bu çalışmada, eserin yeni yazılacak eserlere örnek teşkil etmesi için Türkçe öğretiminin nasıl yapıldığı açıklanmış ve güncel kaynaklarla benzerlikleri ve farklılıkları üzerine durulmuştur. Araştırmada nitel araştırma yöntemi, doküman deseni kullanılmıştır. Eserde, öğretimde yaşantılardan başlanması gerektiği, özgür okumanın önemli olduğu, 3 farklı dinleyici tipi olduğu, dil bilgisi öğretiminde metin odaklı öğretim yapılması gerektiği ve soru-cevap tekniğinin sözlü anlatımı geliştireceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türkçe Öğretimi, İbrahim Zeki Burdurlu, Türkçe, Ortaöğretim.*

A Study on the Book titled *Teaching Turkish in Secondary Education*

Abstract

The book of Teaching Turkish in Secondary Education, is a theoretical book consisting of 4 chapters and written on how to teach Turkish. Three parts of the book were written by İbrahim Zeki Burdurlu and one part by İrfan Kantarcı. The starting point of the problem was the content of the 4 chapters in the work, how the 4 basic language skills and grammar were taught, and what are the methods, techniques and activities included in the work. The aim of the research is to introduce the work and evaluate the work with the world of concepts in today's Turkish education field. In this research, each part of the work was examined and compared with the knowledge topics in the 2019 Turkish Curriculum and with other works. In the work, 4 basic language skills and grammar are included, and grammar lessons are emphasized through texts. This work, which focuses on which resources should be used during teaching, the duties of the teacher and how to teach, is a comprehensive work. In this study, in order to set an example for new works to be written, how Turkish teaching is done is explained and its similarities and differences with current sources are emphasized. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the research. In the work, it has been concluded that teaching should start from experiences, free reading is important, there are 3 different types of listeners, text-oriented teaching should be done in grammar teaching, and the question-answer technique will improve oral expression.

Key words: *Turkish Teaching, İbrahim Zeki Burdurlu, Turkish, Secondary Education.*

¹ Prof. Dr., Bayburt Üniversitesi, sedmaden@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8024-8182>

² Yüksek Lisan Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi, vahapvsr@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2290-8445>

Giriş

Ana dili kişisel ifadenin, millî kimliğin oluşumunun ve kültürel etkileşimin en temel aracıdır. İnsanların özel ve sosyal yaşamlarında kurdukları ilişkileri güçlendirmek, kültür aktarımı sağlamak, doğru düşünme ve etkili ifade becerisini geliştirmek için ana dili eğitimi büyük önem taşımaktadır. Türkçe dersi becerilere dayalı bir derstir. Türkçe öğretiminin amacı, dört temel dil becerisini geliştirmek ve bu becerilerin iletişim bağlamında etkili kullanımını sağlamaktır. Dinleme ve okuma, anlama; konuşma ve yazma ise anlatma sürecinde işlev gören dil becerileridir. Bu becerilerin geliştirilmesi, bireyin iletişim yaşamını doğrudan etkilediği gibi eğitim ortamındaki başarısına da yansımaktadır.

Türkçe dünyanın yaşayan en köklü dillerinden biridir. Türkçe bugün dünya üzerinde konuşur bakımından ilk sıralarda yer alan bir bilim, kültür ve eğitim dilidir. Türkçe var olduğundan beri doğal ve yaygın olarak yeni nesillere öğretilmekte ve bu sayede kültür aktarımı da sağlanmaktadır. Türkçenin eğitim ve öğretimine dair ilk deliller ise, ancak 8. yüzyılda Orhun Abideleri ile ortaya çıkmaktadır. “İslamiyet’in kabulünden sonra yeni bir yaşam ve toplumsal düzene geçen Türk devletleri yazılan eserlerle Türkçenin kullanımı konusunda değişiklikler yaşamışlardır” (Maden & Kızıldaş, 2019, s. 120). Daha sonra Kâşgarlı Mahmud’un *Dîvânü Lugâti’t-Türk* adlı şaheseri ile devam eden Türkçe öğretimi serüveni, farklı coğrafyalarda çeşitli milletlerden yazarların elinden çıkan diğer kaynaklarla sürdürülmüştür. Tanzimat Dönemi’nde dilde sadeleşme hareketleri yaşanmış ve Türk dilinin kurallarını temele alan dil bilgisi kitapları ile birlikte *Nuhbetü’l Etfal* (1857) ve *Rehnüma-yı Muallimin* (1874) gibi eserler kaleme alınmıştır. Meşrutiyet Dönemi’nde ise bu gelişmeler devam etmiş ve bu dönemde *Genç Kalemler* dergisi etrafında gelişen Yeni Lisan Hareketinin etkileri gözlenmiştir. Ayrıca Hüseyin Ragıp Baydur tarafından *Türkçenin Usul-i Tedrisi* (1916) ve Nüzhet Sabit tarafından *Kelime Usulü ile Elifba* (1918) adlı eserler kaleme alınmıştır.

Türkçe, Osmanlı Devleti’nde bir dönem Farsça ve Arapça etkisinde kalmıştır. Tanzimat Dönemi’nden itibaren ise her alanda yaşanan yenilikler eğitim alanında da gerçekleşmiştir. Bu dönemde halkın eğitimi ve bununla birlikte Türkçe de önem kazanmıştır (Bayraktar, 2018). Türkçenin önemine bağlı olarak Türkçe öğretmek için kuramsal kitaplara, ders kitaplarına ihtiyaç duyulmuş ve Türkçe öğretmek için eserler yazılmaya başlanmıştır. Tanzimat Dönemi’nden itibaren yazılan bazı eserler şunlardır: *Kavâid-i Osmaniyye* (1850), *Medhal-i Kavâid* (1850), *Mükemmel Osmanlı Sarfı* (1865), *Kavâid-i Lisân-ı Türkî* (1866) (Halit Ziya Uşaklıgil), *İlm-i Sarf-ı Türkî* (1876), *Nev-Usûl Sarf-ı Türkî* (1877), *Tertib-i Cedid Kavâid-i Osmâniyye* (1887), *Muhtasar Sarf-ı Osmanî* (1888), *Kavâid-i Lisân-ı Türkî* (1889) (Tâhir Kenan), *İkinci Seneye Mahsus Mufassal Yeni Sarf-ı Osmanî* (1900), *Nahv-i Osmanî* (1901), *Kavâid-i İmlâ ve Tahrir* (1907), ve *Türkçe Sarf ve Nahiv*’dir (1908). Kazım Nami Duru’nun *Türkçemizi Nasıl Öğretelim* (1927), *Türk Gramerine Yardımcı Kitap* (1933) ve *Dilimizi Öğretelim* (1938) eserleri de kuramsal kitaplardandır. Ahmet Cevat Emre’nin *Lisan-i Osmanî Sarf ve Nahiv* (1910), *Çocuklara Sarf ve Nahiv Dersleri Türkçeyi Öğreniyorum* (1910), *Resimli Osmanlı Lisanı* (1916), *Muhtasar Türkçe Gramer* (1927), *Resimli Türk Dili Küçük Gramer* (1928), *Yeni Bir Gramer Metodu Hakkında Layiha* (1931), *Türk Dil Bilgisi* (1945) eserleri yine kuramsal kitaplar arasında yer almaktadır. İbrahim Necmi Dilmen’in *Türkçe Okuma Yazma Dersleri* (1928), *Yeni Türkçe Gramer Hakkında Bir Kalem Tecrübesi* (1929), *Küçük Türkçe Gramer* (1929), *Türkçe Gramer* (1930), *Türk Dil Bilgisi Dersleri* (1936) ve Fuat Baymur’un *Türkçe Öğretimi* (1959) eserleri de Türkçenin öğretiminde başvurulmuş olan kuramsal kaynaklar arasındadır. Türkçe öğretiminin tarihsel gelişimine ışık tutan eserlerden biri de İbrahim Zeki Burdurlu ve İrfan Kantarcı’nın *Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi* (1971) adlı kitabıdır.

Tanzimat Dönemi’nde yazılmış olan eserler Türk Dilinin kurallarını açıklamak ve öğretmek için kaleme alınmıştır. Cumhuriyet Dönemi’nde yazılmaya başlanan eserler ise Türkçe öğretim programlarının amaçlarına uygun öğretim yapmak, dört temel dil becerisini geliştirmek ve dil bilgisi kurallarını kavratmak için yazılmıştır. Nitekim öğretim programları yenilikçi bir anlayışla güncellendiği ve ihtiyaçlara cevap verecek şekilde geliştirildiği müddetçe eğitimin kalitesi de artacaktır. Nihayetinde eğitime bakışın değişmesiyle birlikte yeni öğretim programları oluşturulmuştur. Öğretim programlarının ilke ve amaçlarını öğretim ortamlarına aktarmada uygulayıcılara yol gösterecek olan araçlar ise kuramsal kaynaklardır. Kuramsal kitaplar bu ihtiyaçların giderilmesi için kaleme alınmış ve programın sahadaki uygulayıcılarına rehber olmuştur. Kuramsal kaynakların yazıldığı döneme ayna tutma görevi vardır. Bu eserler incelendiğinde yazıldıkları dönemdeki eğitim faaliyetleri, öğretim teknikleri, öğretim programları ve eğitim politikaları hakkında bilgi sahibi olunacaktır. İbrahim Zeki Burdurlu ve İrfan Kantarcı’ya ait olan *Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi* (1971) adlı eserin incelenmesi de bu açıdan önemlidir. Eser, Türkçe derslerinin konu alanları, öğretim esasları, sözlü ve yazılı anlatım çalışmalarına ayrıca dil bilgisi derslerinin işlenişine dair içeriğe sahiptir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’na (1968) göre Türkçe dersinin amaçları arasında; öğrencilerin kendilerini ifade etme becerisini geliştirmek, yazı ve konuşmada kendilerini ifade ederken Türk dilini doğru kullanabilmek, Türkçeyi sevdirmek ve bilgiye ulaşmaları konusunda yardımcı olmak, kelime hazinelerini geliştirmek, seviyeye uygun ve millî benliği geliştirecek kitapları okumalarını sağlamak ve metinleri araç olarak kullanmak vardır (Millî

Eğitim Bakanlığı, [MEB],1968). Eser, 1968 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın amaçlarına göre yazılmış ve bu programın öğretim sahasındaki uygulayıcısı olmuştur. Eserde Türkçe dersinin amaçlarına uygun olarak metinlerle öğretim hedeflenmekte, yazılı ve sözlü anlatımda öğrencilere yaptırılacak uygulamalar üzerinde durulmakta ve sınıf kitaplığına öneriler sunulmaktadır. Söz konusu kaynağın içeriğinden hareketle dönemin eğitim yaklaşımları, eğitim politikaları ve öğrenci profili hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

Çalışmanın Amacı

Araştırmanın amacı, İbrahim Zeki Burdurlu ve İrfan Kantarcı'nın *Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi* adlı eserini tanıtmak, eserdeki Türkçe öğretim yöntemlerini ve etkinliklerini güncel kaynaklarla kıyaslayarak açıklamaktır. Bu kapsamda kitabın her bir bölümü incelenmiş ve içerdiği bulgular bölüm sırasına göre sunulmuştur. Bu doğrultuda araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Eser, hangi bölümlerden oluşmaktadır?
2. Eserde, temel dil becerilerine yönelik etkinliklere yer verilmiş midir?
3. Eserde, dil öğretiminde başvurulan yöntem ve teknikler nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman inceleme, doğrudan gözlem ve görüşmenin mümkün olmadığı durumlarda başvurulan bir tekniktir. Bu teknik araştırılan olgular ile ilgili bilgileri kapsayan yazılı materyallerin incelenmesine dayanır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu yöntemine uygun olarak araştırmada, İbrahim Zeki Burdurlu ve İrfan Kantarcı tarafından yazılan *Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi* adlı eser incelenmiştir.

Araştırma Materyali

Çalışmanın inceleme materyalini İbrahim Zeki Burdurlu ve İrfan Kantarcı tarafından yazılan *Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi* adlı eser oluşturmaktadır. Bu eserin seçilmesinde hem kuramsal kaynak niteliği hem de bir öğretmen kılavuz kitabı olması ile birlikte dönemin öğretim anlayışına ve yöntemlerine değinilmesi ayrıca öğrenci kitaplıklarına dair öneriler sunulması etkili olmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, İbrahim Zeki Burdurlu ve İrfan Kantarcı tarafından kaleme alınan *Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi* adlı eserden doküman incelemesi tekniği ile elde edilmiştir. Doküman inceleme sürecinde araştırmacılar eseri ayrı ayrı incelemiş ve araştırmanın alt problemleri doğrultusunda içerikler tespit etmişlerdir. Elde edilen verilerle ilgili bir Türkçe eğitimi alan uzmanının görüşüne de başvurulmuştur. Verilerin analizinde nitel veri analizi süreci izlenmiştir. Nitel veri analizi sürecinde araştırmacı; verileri düzenler, tasnif eder, sentezler, örüntüler çıkarır ve en son kavramlara ulaşarak bulguları raporlaştırır (Gürbüz & Şahin, 2018). Miles ve Huberman'a (1984) göre ise nitel veri analiz süreci 3 bölümden oluşmaktadır: İlk olarak gözlem, görüşme veya doküman incelemesi gibi çeşitli tekniklerle toplanan verilerin ayrıştırıldığı, sentezlendiği ve işe yarayacak verilerin ayıklandığı kısım "verilerin azaltılması" kısmı gelir, ikinci olarak da veri azaltılması sürecinde ayrıştırılan, ele alınan ve dönüştürülen verilerden belirli sonuçlar çıkartmaya dayanan "verilerin görsel hâle getirilmesi" kısmı, son olarak da "sonuca ulaşma ve teyit etme" kısmı ise toplanan verilerin son aşamaya getirilerek raporlaştırıldığı kısımdır (Özdemir, 2010). Verilerin analiz edilmesinde içerik analizine de başvurulmuştur. İçerik analizinde yapılan temel işlem, elde edilen verilerin, belirli kavramlar ve temalar aracılığıyla okuyucunun anlayabileceği şekilde yorumlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2013). İçerik analizi, bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir teknik ve metinlerin analiz edilerek mesajlarla ilgili çıkarımda bulunmaktır (Büyüköztürk ve diğ., 2020). Bu doğrultuda çalışmada, eserden elde edilen veriler belirli temalar altında toplanmış, her tema altında belirlenen içerikler sistematik biçimde örneklendirilerek tablolar hâlinde gösterilmiştir.

Bulgu ve Yorumlar

Araştırma materyali olarak incelenen *Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi* adlı esere ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur:

Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi

Eserin giriş, birinci, ikinci ve ek bölümünü İbrahim Zeki Burdurlu; üçüncü bölümünü ise İrfan Kantarcı yazmıştır. 1971 yılında Karınca Matbaası ve Ticaret Kolektif Şirketi tarafından bastırılmıştır.

Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi adlı kitap, Türkçenin özel öğretimi için yazılmış ve teorik bilgilerin nasıl uygulanacağına dair örnekler içermektedir. Sınıf içi uygulama örneklerinde, çok iyi yetiştirilmiş sınıftan ziyade eksikleri ve yanlışları olan sınıf ele alınarak eğitim ve öğretim yöntemleri sunulmuştur. Giriş kısmında, Türkçe ve Edebiyat derslerinin amacı, Türkçe kitaplarındaki bilgi konuları ve Türkçe-Edebiyat derslerinde yararlanılacak araçların neler olduğu açıklanmıştır. Birinci bölümde, okuma, anlama ve sezmenin ana ilkeleri, okuma türleri, okumayı etkileyen faktörler, dinleme eğitimi ve okuma parçalarının nasıl işleneceği üzerine durulmuştur. İkinci bölüm sözlü ve yazılı anlatımın, konuşmanın ve yazmanın önemini vurgular. 3. Bölüm, dil bilgisi derslerini, dil bilgisi sorularını ve dil bilgisi derslerinin nasıl öğretileceğini açıklar. Ek bölümde ise, yazılı yoklamalar, yazılı soru örnekleri, ders planları, sınıf kitaplığında bulunması gereken eserler ve *Uyanış Dergisi*'nde yayımlanmış 4 makale üzerinde durulmuştur.

Giriş bölümü

Eserin bu bölümünde, Türkçe dersindeki bilgi konularının neler olduğu açıklanmıştır. Eserdeki bilgi konuları Tablo 1'de sunulmuştur:

Tablo 1: Ortaokul Türkçe kitaplarındaki bilgi konuları

Anlatım Biçimleri	Düzyazı ve Nazım
Anlatım Türleri	Gerçek Anlatım ve Mecazlı Anlatım
Anlatım Sanatları	Benzetme, Kişileştirme ve Konuşurma
Nazım Nitelikleri	Ölçü, Hece ölçüsü, Uyaklar ve Redifler
Nazım Biçimleri	Mâni, Koşma, Türkü, Destan, Ağıt, Sone, Kıt'a ve Dörtlük
Nazım Birimleri	Dize, Beyit, Üçlük, Dörtlük ve Kıt'a
Nazımla İlgili Terimler	Özlü Düzyazılar: Özdeyişler ve Atasözleri
Çeşitli Edebiyatlar	Eski Türk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı, Halk, Divan Edebiyatları, Folklor ve Cumhuriyet Edebiyatı
Yazı Türleri	Şiir, Masal, Öykü, Roman, Anı, Gezi, Tiyatro, Tarih, Mektup, Biyografi, Deneme, Makale, Fıkra, Söyleşi, Röportaj, Söylev, Eleştirme, Fabl ve Günlük
Tiyatroyla İlgili Terimler	Piyas, Oyun, Komedi, Trajedi, Dram, Perde, Sahne, Dekor, Aktör, Aktris, Jest ve Mimik

Tablo 1 incelendiğinde, edebiyatın tüm alanlarının Türkçe dersinde verilmesi gerektiği savunulmaktadır. Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) ile karşılaştırıldığında, Eski Türk (Divan) Edebiyatı konularının uygulamada olan programda yer almadığı görülmektedir. Eserin 2019 Programı ile benzer olan konuları şunlardır: Gerçek anlatım, mecazlı anlatım, benzetme, kişileştirme, konuşurma, mâni, türkü, destan, dize beyit, atasözleri, şiir, masal, öykü, roman, anı, gezi, tiyatro, mektup, biyografi, deneme, makale, fıkra, söyleşi, röportaj, söylev, eleştirme, fabl, günlük ve tiyatro ile ilgili terimlerdir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2019, s.17).

Eserin bu bölümünde Türkçe derslerini anlamlı kılmak için öncelikle Türkçe öğretmenin öğrencilerini tanıması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Tanıma gerçekleşmezse, eğitim ve öğretim mümkün olmayacaktır. Göçer'e (2018) göre öğretmenin öğrencileri izlemesi ve tanıması bireysel farklılıkları göreceğinden kalıcı öğrenmeler sağlanabilir. Öğrencilerin Türkçe derslerinde başarılı olabilmeleri için öncelikle görsel, işitsel ve dilsel organların tamamen çalışması gerektiği ifade edilmiştir. Konuşma organlarının birinde bile arıza varsa konuşma sağlıklı olmayacak ve konuşma eğitiminde istenilen başarı yakalanmayacaktır (Gürlek & Aksu, 2015). İkinci hususun ise öğrencinin iç evrenini ve ruh durumunu tanımak olduğu aktarılmıştır. Türkçe ve Edebiyat dersleri öğrencinin ruh hâlini daha belirgin hâle getirir. Türkçe derslerinde çocuğun manevi dünyası, yazma, konuşma, okuma, anlama, dinleme, hayal etme ve düşünme gibi unsurlar belirginleştiğinden öğrencinin iç evreni ön plana çıkmaktadır. Öğretmenler, öğrencilerin bu ruh hâllerinin farkında olmaları ve uygun bir eğitim yoluna girmeleri gerekmektedir. Öğretmenlerin ders sayısının fazla olması ve bireysel eğitime önem verilmediği için öğrencilerin ruhsal durumunun anlaşılacağı ifade edilmiştir. Türkçe derslerinde başarıyı yakalamak için konuşma bozuklukları

önceden saptanıp ortadan kaldırılmalı ve gerekirse doktordan yardım alınmalıdır. Derslerin yararlı olmasındaki bir başka husus da öğrencilerin genel kültür, özgür okuma ve yetenek durumlarını tanımaktır. Genellikle ailesi ve çevresi tarafından yetiştirilen, okul dışında okumaya alışkın ve yeteneklerine göre eğitim gören öğrencilerin konuları düşünüşü, teknik düşünce ve kompozisyon anlayışı gelişir ve diğer öğrencilerden farklı olurlar. Bu nedenle öğretmenlerin öğrencinin durumundan haberdar olmaları ve buna göre bir eğitim yolu seçmeleri gerekmektedir. Ailelerinden ve çevrelerinden yeterince yararlanamayan öğrencilerin okuma yetenekleri, anlamaları, sezgileri ve okuma zevklerinin gelişemeyeceği ifade edilmiştir. Unutkan'a (2016) göre anne ve babaların kitap okuma alışkanlığına sahip olduklarında çocukların dil gelişimi olumlu yönde etkilenecektir. Esere göre ise öğretmen bu farkları dikkate almalı ve geri kalmış öğrenciler üzerinde durmalıdır.

Birinci Bölüm

Eserin bu bölümünde okuma becerisi "Gözlerin gördüğü harf ve sembolleri zihin aracılığıyla anlamlandırarak algılamaktır." şeklinde tanımlanmaktadır. Türkçe Sözlük'e göre ise okuma; "Yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu sessizce çözümlüyüp anlamak veya aynı zamanda seslere çevirmek" (Türk Dil Kurumu, 2011, s.1494) olarak karşılık bulmaktadır. Okuma tekniklerinden sesli okuma, sessiz okuma ve özgür (bağımsız) okuma tekniklerine yer verilmiş olup öğrencinin kendini geliştireceği en uygun okumanın özgür okuma olduğu vurgulanmıştır. Özgür okumada öğrenci, tamamen kendi zevk durumuna göre okuyacağı ve evde ya da ders dışında olacağı için öğrencinin genel kültür seviyesini geliştirecektir. Bunun da sözlü ve yazılı anlatımda öğrenci için bir avantaj olacağı ifade edilmiştir. Aytaş'a (2005) göre ise bu okuma, en fazla tercih edilen okuma türü olup okuma kültürünü geliştirir. Eserde 3 okuma tekniğine yer verilirken 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 15 farklı okuma tekniği ile okuma çalışmaları yapılmaktadır. Bu teknikler; sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korosu, ezberleyerek, hızlı okuma, not alarak, okuma tiyatrosu, göz atarak, özetleyerek, işaretleyerek, tartışarak ve eleştirerek okuma teknikleridir (MEB, 2019).

Dinleme, konuşulan sözcüklerin dinleme organı aracılığıyla zihne aktarılması ve orada anlamlandırılmasıdır. Belli bir bilgi düzeyini, belli bir zevke göre dinlemek eğitici bir alıştırmadır. Bir teybi, bir kişiyi dinlemenin algısal yeteneklere bağlı olduğu tespit edilmiştir. Eserde 3 farklı dinleyici tipi üzerinde durulmuştur. İsteksiz dinleyici, Anlatıcı veya konuşulan konu ile manevi bir ilişki kuramayan isteksiz, nahoş, gereksiz bir dinleyici olup yaptığı dinleme de faydalı ve olumlu bir dinleme değil. Tam, yararlı dinleyici, dinleyen kişi konuyla, konuşmacıyla ve onun anlatımıyla ilişki kurduktan sonra, dinleyici kesintisiz dinlemeye devam eder, olumlu ve faydalı bir dinleyicidir. Eleştirici dinleyici, dinleyen kişi hem iyi bir dinleyici hem de iyi bir eleştirmendir çünkü düşüncelerini sunar ve bu dinleyici konuya kendi perspektifinden bakarak konuyu anlar ve sezer. Maden ve Durukan'a göre ise 4 temel dinleyici tipi vardır. Aktif dinleyici: Göz teması kuran ve istekle dinleyen dinleyicidir. Katılımcı dinleyici: konuşmacının amacına dikkat ederek amacı kavradıktan sonra kendisi de konuşmaya katılır. Pasif dinleyici: konuşmacıya ve konuşmaya dikkat etmez ve çok fazla söz hakkı almaz. Tarafsız dinleyici: konuşmanın içeriğine dikkat etmeyen, alıcı bir tip olmayan bu dinleyici göz teması kurmaktan çekindiği gibi sıkılgan tavırlar da sergilemektedir (Maden & Durukan, 2011).

Okuma, anlama ve sezmenin ana ilkeleri arasında;

Öğrencilere metin verilirken bilgi, kavrama, sezgi ve zevk düzeylerine uygun metnin verilmesi, öğrencilere metnin ana kaynaklarını ve çıkarımını göstermek, metnin dilsel bağlamını inceleyerek öğrenilen kelimelerin bilinmeyen, algılanamayan, kalıplaşmış yeni anlamlarını belirlemek, metnin anlaşılma düzeyini arttırmak için açıklama, yorumlama ve çözümlenmeye yer vermek, metnin planını saptamak, metnin dil, anlatım ve biçimi üzerine durmak, yazının hangi amaçla ele alındığını ortaya çıkarmak, yazar veya şair hakkında bilgi vermek ve metindeki örnek olaylardan hareketle öğrencilere öğütler vermek vardır. Bu basamaklar uygulanırsa metnin kavranmış ve sezilmiş olacağı dile getirilmiştir.

Öğretmen metni doğrudan öğrencilere okutmadan önce, öğrencilerin hem okuyacakları metni tanımaları hem de metnin nasıl okunması gerektiğini bilmeleri için öğretmenin kendi okuma örneği yapması gerekir. Mümkünse öğrenciler önceden derste okuyacakları metni evde okumalıdır. Çarkıt'ın (2019) yapmış olduğu araştırmaya göre öğretmenler, öğrencilerin okuma becerilerinin gelişmesi için derste kitap okuma, kitap tanıtımı, metinleri özetleme ve okuma metinlerinin canlandırılmasını yapmaktadırlar. Ayrıca okuma kültürünün gelişmesi için öğrencilerin sadece okulda değil, evde de okuma çalışmaları yapmaları gerektiği belirtilmiştir. Okuma çalışmalarının dışında anlamını bilmediği sözcükleri yazıp sözlük anlamlarını karşılarına yazmaları, gerekli sözcükleri bir cümle içinde kullanmalarını ve bazı söz öbeklerinin hangi anlama geldiğini bulmalarını istemek esere göre bir ödev örneği olabilir. Bununla birlikte metnin tam anlaşılması için öğretmen ders kitabı planları üzerine özel bir plan yapmalı ve bunları uygulamalıdır. Kelime öğretiminde ise kelimeler ezbere değil, metindeki yerlerine göre anlamlandırılmaları gerektiği hususuna dikkat çekilmiştir.

Örnek okuma parçaları verilerek bu metinlerin nasıl işleneceği, metinden hareketle hangi konuların, hangi sözcüklerin öğrenilmesi, hangi deyimlerin açıklanması gerektiği gösterilmektedir. Ayrıca bu metinlerle metnin planını ve türünü belirleme, metinden hareketle hangi sözcüğün hangi kökten türediğini bulma, metnin yazılış amacı ve ana düşünceyi buldurmaya yarayan sorular sorma gibi çalışmalar yapılmaktadır. Bu bölümde ele alınan metinler aşağıda Tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 2: Birinci Bölümde işlenen metinler

Metin adı	Yazarı/Şairi	Türü	Sayfa Numarası
Öğretmen Hakkı	Cahit Tanyol	Hikâye	43
Saat Kaç?	Falih Rıfki Atay	Anı	46
İki Büyük İkramiye	Aka Gündüz	Hikâye	49
Mehmetçik	Fazıl Hüsni Dağlarca	Şiir	54
Yedi Mektupla Bir Öykü	Yeni İstanbul Gazetesi’nden	Mektup	58
Sakin Kesme	Mehmet Emin Yurdakul	Şiir	62
Son Kuşlar	Sait Faik Abasıyanık	Hikâye	63
Memiş	İbrahim Zeki Burdurlu	Şiir	67
Allahaismarladık	Falih Rıfki Atay	Anı	70
Mustafa Kemal’in Kağnısı	Fazıl Hüsni Dağlarca	Şiir	73
Bizim Akdeniz	Falih Rıfki Atay	Gezi Yazısı	77
Güzel, Güzellik	Voltaire	Hikâye	82
Bana Zehir Olan Şeker	A. Adnan Adıvar	Hikâye	84
Toros Etekleri	Yaşar Kemal	Romandan bir kesit	87

Tablo 2 incelendiğinde, birinci bölümde metinlerin nasıl işleneceğini göstermek için farklı yazarlardan 6 farklı türden metinler alınmıştır. 5 hikâye, 4 şiir, 2 anı, 1 gezi yazısı, 1 mektup ve 1 romandan bir kesit alınmış olup toplamda 14 örnek metin işlenmiştir.

İkinci bölüm

Eserin bu bölümünde, sözlü ve yazılı anlatım ile ilgili açıklamalar, etkinlik örnekleri ve öğretmenlere öneriler yer almaktadır. Bölümde sözlü ve yazılı anlatımın amacının öğrencilerin gördüklerini, yaşadıklarını, duyduklarını, tasarladıklarını, okuduklarını, düşündüklerini amaca uygun olarak anlatmalarını sağlamak olduğuna değinilmiştir. Öğrencinin sözlü ve yazılı anlatımdaki başarısına göre ya sınıfı geçip ya da sınıfta kalacağı dile getirilmiştir. Ortaokulda Türkçe dersi içerisinde verilen bu eğitimin liselerde “Kompozisyon” adını aldığı ifade edilmiştir. Kompozisyon yazmak için bir fikir olmalı, o fikri düzenlemelerden geçirerek yazma işlemine başlanmalı ve yazmak isteyen kişi sürekli okuma çabasında olmalı, araştırmalı ve farklı bakış açılarına sahip olmalıdır (Arıcı & Urgan, 2017). Eksik veya verimsiz sözlü ve yazılı anlatım etkinlikleri öğrencileri olumsuz etkiler ve diğer derslerdeki başarılarını düşürür. Türkçe ve edebiyat dersleri okuma, anlama, sezme, dil bilgisi, sözlü ve yazılı anlatım bölümlerini birleştiren alandır. Sözlü ve yazılı anlatım; öğrencinin alıştırmaya, deneme, deneyerek öğrenme, anlatarak ve yazarak yaşama ve öğrencilerin uygulama yapmalarına imkân tanır. Bu, öğrencilerin kendilerini ifade etme becerilerini geliştirir, yazım ve noktalama hatalarını düzeltir, planın anlaşılmasını sağlar, anlatma ve yazma öz güveni doğurur, özgür okumaya ve eleştiriye yönlendirdiği gibi özgürce konuşabilme gücü de verir.

Bir lisede kompozisyon dersi ile ilgili öğrencilere sorular sorulmuş ve buna göre öğrenciler, kompozisyon derslerinin artırılmasını, giriş gelişme ve sonuç kısımlarının nasıl yazılacağını öğrenme, sık sık kompozisyon yazmayı, yaşadıkları yerler ile ilgili kompozisyon yazmayı, yazıların düzeltme sonrası kendilerine verilmelerini, ders dışında da yazma çalışmaları yapmayı, yazma yarışmalarının düzenlenmesini, kendilerine yeni çıkan

kitapların tanıtılmasını, dergilere abone olma imkânı sunulmasını istedikleri aktarılmıştır. Ayrıca sözlü ve yazılı anlatımda ilk olarak öğrencilerin yaşantıları üzerinden gidilerek kendi deneyimleri üzerinden hikâye yazdırılması ya da anlatılması gerektiği dile getirilmiştir. Bunun için en uygun tür ise anı türüdür. Buna yönelik olarak öğretmenin direkt olarak bir anınızı yazın veya anlatın dememesi, önce kompozisyon ile ilgili bilgiler vermesi öğrencilerin de ondan sonra anlatım yapmalarının önemi açıklanmıştır.

Öğrencinin kelime dağarcığının zayıf olması, güdümlü ve uzun süreli anlatım çalışmalarının yapılmaması, özgür okumanın yeterince gelişmemiş olması, aile ve çevreden yeterince güzel konuşmalar duymamaları, konuşma imkânı sunulmaması, yaşına göre film ve tiyatro izleyememesi ve yaşına göre kitap okuyamaması gibi faktörlerin sözlü anlatımı sekteye uğrattığı ifade edilmiştir. Sözlü anlatımın sürekli tartışmalara ve uygulamalara katılarak geliştiği ve öğrencileri her zaman sessiz tutmanın konuşmalarını geliştirmedeği vurgulanmıştır. Bu durumda öğretmenlerin, okuma parçalarını inceleyerek üzerine konuşma yaptırmaları, grup çalışmasında düşüncelerini ifade etme fırsatı vermeleri, konuşmaları bir plan dâhilinde yaptırmaları ve yazılı kompozisyonları sözlü olarak savundurmaları sözlü anlatımın gelişmesini sağlayacaktır. Konuşma, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde yer alır, öğretmen öğrenci arasındaki bilgi alışverişini iletişimle sağlandığından konuşma becerisi Türkçe öğretmenleri tarafından geliştirilmeli ve bol bol uygulama yapılmalıdır (İşcan, 2015). Yapılması gereken sözlü anlatım çalışmaları ve konuları ile bunların nasıl verilmesi gerektiği detaylıca işlenmiştir. Bu konular Tablo 3'te sunulmuştur:

Tablo 3: Sözlü anlatımın konuları

		Sayfa Numarası
Anılarımızı Anlatalım	Her sınıfta sözlü anlatıma ilk olarak "Anı" türünden başlanmalıdır. Öğretmen öncelikle anı ile ilgili bilgi vermeli ve örnek olması açısından kendi anısını anlatmalı ve daha sonra öğrencilerden anı anlatmalarını istemelidir.	104-105
Bir Gezimizi Anlatalım	Sözlü kompozisyonun ikinci konusu, öğrencinin her zaman yaptığı bir eylemi anlattır. Öncelikle gezi yazısı örneği okunmalı ve gezi yazısı tanıtılmalı ardından ise öğrenciden gezdiği bir yeri anlattırması istenir.	106
Gördüğümüz Bir Olayı Anlatalım	Burada öğrencilerden şahit olduğu bir olayı kendi cümleleriyle anlatılması istenir.	107
Bir Öykü, Masal, Fabl Anlatalım	Öğrencilerin bir dergi veya bir kitaptan kendi seçtiği bir türü sınıfta kendi cümleleriyle anlatır. Öğrenci, kendi seçtiği bir metni anlatması ona gurur verir. Öğrenciler anlatırken küçük anlatma hataları düzeltilmemeli, düzeltirse diğer öğrencilerde korkuya sebebiyet verebilir. En son öğrenci bitirdiğinde öğretmen düzeltme yapmalıdır.	107-108
Bir Fıkra Anlatalım	Öğrenciler duydukları ya da okudukları bir fıkrayı evde kendileri hazırlık yaptıktan sonra anlatmalı. Bu süreçte öğretmen, öğrencilerin fıkrayı nasıl seçmeleri konusunda ve hazırlığın nasıl yapılacağı üzerine yardım etmelidir.	108
Okuduğumuz Bir Yazıyı Anlatalım	Gazete, dergi ve kitaplardan öğrenciler seçtiği bir yazıyı sınıf ortamında anlatırlar. Grup şeklinde anlatma da olabilir. Sınıf gruplara ayrılarak her grubun üyesine geniş bir konunun bölümü verilir ve sırayla anlatılır. Yazı anlatılırken dikkat edilmesi gereken husus öğrenciler ezber yapmadan kendi cümleleriyle anlatmalıdırlar.	109
Tartışma Yapalım	Tartışmalar alıştırma yapmak amacıyla önce sınıftaki tüm öğrenciler katılmalıdırlar. Okunan bir metinden hareketle tartışma yapılabilir. Ortaokulun 3. Sınıfında ise gerçek tartışmalar yapılabilir. Konu iki yöne ayrılabilir. Konuyu ispatlamaya gidilirken öğrenciler karşı düşüncelere saygılı olmalı, kızmadan ve yavaş konuşmaları hususunda uyarılmalıdırlar.	109-110

Konferans Verelim	Ortaokulun 2. ve 3. sınıflarında öğrencilerin bilgi düzeylerine uygun konularda konuşma çalışmaları yaptırılmalıdır. Konu önceden giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine göre hazırlanmalı ve daha sonra sözlü olarak sunulmalıdır.	111
Açık Oturum Yapalım	Öğrencileri ilgilendiren konulardan seçilmeli ve bu düzeyde yetişmiş öğrenciler tarafından yapılması gerekli olup eğer iyi yetişmiş öğrenciler yoksa yapılmayabilir. Lise sınıflarında yapılması daha yararlıdır. Konular Türkçe dersindeki bilgi konuları, yazarlar, ozanlar, tarih konuları, yakın çevre konuları, eğitim konuları ve folklorlardan seçilmelidir. Öğrenciler konu metninde özgün olmayıp kopyala yapıştır yapırsa böyle bir oturum yapılmamalıdır.	111-112
Söz Korosu	Söz korusu, ortaokulun her sınıfında her zaman uygulanabilir. Bir şiirin veya düzyazının çok kişilerce okunmasıdır. Öğrencilerin, metinleri seslendirme güçlerini artırır, birlikte okuma alışkanlığı sağlar, zevk düzeylerini yükseltir ve önemli yanlışlarını ortadan kaldırır. Örnek olarak İbrahim Zeki Burdurlu'nun "Çağlarda Atatürk" adlı şiiri verilmiş ve birinci kız, kızlar korusu, erkekler korusu ve tüm koro olarak ayrılmıştır.	112

Tablo 3 incelendiğinde, sözlü anlatım çalışmalarının her zaman yaşantılardan başlaması ve yakından uzağa ilkesi doğrultusunda etkinliklerin yapılması gerektiği görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin ilk olarak konuşma konularını kendilerinin belirlemesi daha sonraki etkinliklerde ise öğretmenin konuyu vermesi planlanmıştır.

Tablodaki 10 etkinlikte genellikle güdümlü konuşma tekniği kullanılmakla beraber tartışma ve ikna edici konuşma tekniklerine de başvurulabilmektedir. Eserde daha çok bir olaydan veya okunan bir metinden hareketle konuşma etkinliklerine ağırlık verilmektedir. Buna karşın Arslan ve Sevim'in (2015) konuşma becerisine yönelik etkinlik önerileri arasında ise; Bizimkiler, Bizim Ustanın Mutfağından, Ben Bir Rehberim, Çapraz Sorgu, Beni Affeder Misin, Çözüm Yolları, Bana Bir Masal Anlat, Ben Olsaydım, Resimlerle Efsane, Dil Yâresi, Hakkımı Arıyorum, Güzel Bir Gün, Münazara, Tatilde ne Yaptım, İtiraf Ediyorum, Haydi Bir Şiir Okuyalım, Konuşma Metnimi Hazırlıyorum, Konuşmacıyı Değerlendiriyorum, Tekerleme Söylüyorum, İtiraz Ediyorum, Hangi İstasyundayım, Altı Şapka, Tarihte Bugün, Sessiz Sinema, Fıkra Canlandırma ve Sihirli Bir Lambam Olsaydı gibi uygulamalar yer almıştır. Bu etkinlik önerilerinde daha çok yaratıcı konuşma, güdümlü konuşma, serbest konuşma, tartışma tekniği, katılımlı konuşma, empatik konuşma ve ikna edici konuşma teknikleri kullanılmıştır.

Yazılı anlatımın öğrencilere sağladığı faydalar; yazma isteği ve yazma sevinci uyandırma, kâğıt düzenlemesini yapabilme ve paragrafa nasıl başlanması gerektiğini öğrenmedir. Ayrıca yazım ve noktalama hatalarını en aza indirdiği ve dili olgunlaştırdığı dile getirilmiştir. Arıcı ve Urgan'a (2017) göre yazmanın psikolojik, sosyolojik, pedagojik gelişim ve dil gelişimine faydası vardır. Ayrıca yazan kişi psikolojik sorunlardan kurtulacak ve yazmayla huzur bulacaktır. Esere göre yazılı anlatım konuları: anı, gezdiğimiz yer, öykü, çeşitli betimler, diyalog, küçük oyun, mektuplar, haberler yazmak, görüşme yapmak, röportaj, biyografi, nazımları düzyazıya çevirmek, kısaltma, özet, rapor, atasözleri- özdeyiş açıklamaları, makale, sohbet ve fıkradır. Yine Arıcı ve Urgan'a göre yazılı anlatım konuları; deneme, fıkra, makale, sohbet, eleştiri, röportaj, gezi yazısı, anı, günlük, biyografi, otobiyografi, kitap incelemesi yazma, reklam metni, dilekçe, tutanak, roman ve hikâye yazmadır. Öğrencilere yazılı bir ürün istemeden önce, planlarını yazılı olarak nasıl ifade edecekleri öğretilmelidir. Böylece öğrencilerin konu oluşturmayı, geliştirme ve sonuçlandırmayı öğrenecekleri vurgulanmıştır. Eserde yazılı anlatımda *Bir anımızı yazalım, Bir gezimizi yazalım, Bir öykü yazalım, Bir mektup yazalım* veya özdeyişlerden hareketle bir kompozisyon yazma için plan örnekleri verilmiştir. Mektup için plan örneği aşağıda sunulmuştur:

Bir Mektup Yazalım (Özel Mektup)

Giriş:

1- *Seslenme (hitap)*
Sevgili Selma,

2- *Konuya giriş:*

- a) *Bütünlemeye kalmam,*
- b) *Ricalarım*

Gelişme:

- 1- *Okulu bitirmem için çok çalışmam gerek*
- 2- *Dayım, bana iki ay fizik dersi verebilir mi?*
- 3- *Dayım, dileğimi kabul ederse hemen Isparta'ya varacağım.*

Sonuç

- 1- *Cevap bekliyorum*
- 2- *Selâmlar, saygılar.*

Bu plan, öğrencinin mektuba nasıl başlayacağı, nasıl devam edeceği ve nasıl sonuca bağlayacağı hakkında bilgi vermektedir.

Eserde şiir, roman, öykü, makale, söyleşi, fıkra ve deneme inceleme planları verilmiştir. Bu planlar, yazar/şaire göre inceleme (yaşamı, yaşadığı dönem, diğer yapıtları vb.) ve esere göre inceleme olmak üzere iki türdür. Esere göre incelemenin iki boyutlu olduğu aktarılmıştır. Bu boyutlardan ilki olan dış incelemede, başlık, yazar/şair adı, basım yılı, boyutu, fiyatı, sayfa sayısı gibi başlıklar incelenirken ikinci boyut olan iç yapıda ise yapıtın dili, anlatım, üslup, konu, şiirde ritim, betimlemeler ve içerik gibi başlıkların incelendiği açıklanmıştır. Eserden alınan roman inceleme planı Ek 1'de sunulmuştur. Okuma parçalarının planları üzerinde çalışma, kompozisyon çalışmalarına da yararlı olacağı dile getirilmiştir. Buradan hareketle eserde bazı metinler verilmiş ve metin planı çıkarma, roman özetleme ve metin kısaltma işlemleri açıklanmıştır. *Samimilik Üzerine* adlı metin ve bu metni kısaltma işlemleri Ek 2'de sunulmuştur. Öğretmenin özetleme kısaltma gibi ödevler verirken mutlaka sınıfta ödev kontrolü yapması gerektiği, öğretmenin okuyamayacağı, okutup dinleyemeyeceği ödevi vermemesi gerektiği ifade edilmiştir. Öğretmenin ödev değerlendirmesi yaparken dikkat etmesi gereken aşamalar: konu tam yazılmış mı, plan nasıldır, konu dışına çıkılmış mı, anlatım bozukluğu ve noktalama yanlışları var mıdır, gereksiz sözcük kullanılmış mı ve içerik doyurucu mu gibi aşamalarıdır. Öğretmenin ödev kontrolünde mutlaka bu aşamalara dikkat etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bölümün bundan sonraki aşamasında noktalama işaretleri açıklanmış ve yazım yanlışları üzerinde durulmuştur. Üzerinde durulan yazım yanlışları şöyledir: “de” eki, “ile” sözcüğü, “ki” eki, “mi” eki, kaynaştırma ünsüzü, ünlü daralması, ikileme, düzeltme işareti (â), kesme işareti kullanımı, büyük harflerin kullanımı, bileşik fiillerin kullanımı, kısaltmalar ve bileşik sözcükler. İkinci bölümde ele alınan metinler Tablo 4'te sunulmuştur:

Tablo 4: İkinci Bölümde işlenen metinler

Metin Adı	Yazarı	Türü	Sayfa Numarası
Çağlarda Atatürk	İbrahim Zeki Burdurlu	Şiir	113-115
Samimilik Üzerine	Nurullah Ataç	Deneme	130
Tevfik Fikret'ten	Mehmet Kaplan	Deneme	131
Mai ve Siyah'ın Özeti	Halit Ziya Uşaklıgil	Roman	134
Değirmen'in Özeti	Reşat Nuri Güntekin	Roman	135-136
Şiir Sanatı Adlı Yapıtın Önsözü	Yaşar Nabi Nayır	Deneme	138
Abdulhak Hamit Adlı Yapıttan Bir Bölüm	Hikmet Dizdaroğlu	Biyografi	139
Hind Adlı Yapıttan Bir bölüm	Falih Rıfki Atay	Gezi Yazısı	140

Tablo 4 incelendiğinde, eserin ikinci bölümünde 4 farklı türde metin işlendiği ve bazı metinler eserlerden alındıkları için sadece özeti verildiği tespit edilmiştir. Deneme türünde 3, roman türünde 2, biyografi türünde 1 ve gezi yazısı türünde ise 1 metnin ele alındığı görülmektedir. Buna göre ikinci bölümde en fazla deneme türünde metin ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm

Eserin bu bölümünde, dil bilgisi konularına dair açıklamalar yer almaktadır. Cumhuriyet öncesi gramer konuları sarf, nahiv, maâni, bedî konularıdır. Bu konular, Lisan-ı Osmanî Kavaidi (Osmanlı dili kuralları) ismini taşıyan derste veriliyordu. Ancak bu konular, sadece Farsça ve Arapça kuralları kapsamaktaydı. Türkçe gramer ise sadece Cumhuriyet sonrası işlenmeye başlanmış ve ilk gramer kitabı 1940-1941 eğitim- öğretim yılında Tahsin Banguoğlu tarafından yazılmış ve aynı yıl içinde okullarda okutulmaya başlanmıştır. 1949 yılında yayımlanan Türkçe Öğretim Programı'nda ise dil bilgisi öğretimine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Eserde, dil bilgisi kurallarının soyut bir şekilde değil, konuşmayı ve yazmayı geliştirmesi gerektiği ve bu kuralların sezdirme yöntemi ile verilmesi gerektiği, ayrıca soyut tanım yerine metindeki işlevleri ile verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Esere göre dil bilgisi derslerinin genel ilkeleri, Türkçe dersinden bölünmez bir parça olmaları, öğrencilere ezberletilecek kurallar olmadığı, öğrencinin ana dilini kullanmada kendisine yardım edecek ve öğrenciye güven verecek çalışma alanı sunması gerektiği, çıkış noktasının cümle olması gerektiği ve öğretmenin bu derslerde öğrencileri aktif kılarak dersleri soru-cevap yöntemiyle işleme gerektiği şeklindedir. Ayrıca dil bilgisi dersleri işlenirken öncelikle konu sınırlandırılması yapılmalı ve öğrencilerin hangi konuyla karşılaşacakları konusunda önceden bilgilendirilmesi gerektiği, ardından hazırlık aşamasında bir ön hazırlık yapılması gerektiği söylenmiştir. Bu derslerde soru cevap yöntemiyle kurala ulaşılması gerektiği, soru sorulduğunda ise öğrencilere ismiyle hitap edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu bölümün sonunda, örnek dersler eklenmiş, metin üzerinden gidilerek metin odaklı yaklaşım benimsenmiş ve öğrencilerden gelebilecek sorular öngörülerek yazılmış ancak derste farklı sorular da gelebileceğini belirterek öğretmenin hazır olması gerektiği dile getirilmiştir. Hamzadayı ve Şentürk'e (2020) göre dil öğretiminde metinlerin araç olarak kullanılması, öğrencileri etkinlik ve oyun gibi eğlenceli uygulamalarla etkin olarak dil sürecine katar. Eserde de örnek dil bilgisi dersleri metinler ile hazırlanmıştır. Hazırlanan dil bilgisi örnek dersi Ek 3'te sunulmuştur.

Eserde, dil bilgisi derslerine yönelik ölçme değerlendirme testleri de metinlerden hareketle hazırlanmıştır. Örneğin bir testte Cahit Sıtkı Tarancı'nın Otuz Beş Yaş Şiiri verilmiş ve şu soru sorulmuştur: "Şiirde yer alan bağımsız tümceleri, kurallı olarak yeniden yazınız ve her birine birer sayı vererek, dikey çizgilerle çözümleyiniz." Diğer testlerde de yine soyut tanım yerine metinler üzerinden sorular sorulmuştur. Bu bölümde ele alınan metinler Tablo 5'te sunulmuştur:

Tablo 5: Üçüncü Bölümde işlenen metinler

Metin Adı	Yazarı	Türü	Sayfa Numarası
Rüya	Orhan Veli Kanık	Şiir	182
Robenson	Orhan Veli Kanık	Şiir	186
Söyleşiler adlı yapıttan bir bölüm	Nurullah Ataç	Sohbet	130
Kahraman Çocukları	Falih Rıfki Atay	Anı	207
Otuz Beş Yaş	Cahit Sıtkı Tarancı	Şiir	216
Birisi	Nahit Ulvi Akgün	Şiir	217
Mustafa Kemal	Cahit Külebi	Şiir	218

Tablo 5 incelendiğinde, üçüncü bölümde dil bilgisi testleri için 3 farklı edebî türün kullanıldığı, bu edebî türler arasında 1 sohbet, 1 anı, 5 şiir olmak üzere toplamda 7 metnin ele alındığı tespit edilmiştir.

Ek bölüm

Eserin bu bölümünde, yazılı yoklamalar, ders planları, yazarın makaleleri ve sınıf kitaplığı örneklerine yer verilmiştir. Yazılı yoklamaların okuduğunu anlama, sezme ve yorumlamaya yönelik yapılması gerektiği ve soruların ezbere dayalı sorulması, öğrencilerin Türkçe derslerinde becerilerini geliştirmede etkili olmayacağı ifade edilmiştir. Çelik'e (2019) göre dil bilgisi öğretiminde hazırlanacak sorular, diğer dil becerilerini de geliştirmesi gerekir. Ayrıca bu derslerde öğrenci aktif konumda olmalı ve bilgiyi yorumlamasına imkân tanınmalıdır. Bu bölümde, sınavlarda doğrudan soru sormak yerine, öğretmenin metni vererek metin içinden soru sorması gerektiği dile getirilmiştir. Bu bağlamda metinle bağlantılı sorular sormak hem faydalı olacağı hem de öğrencilerin kişisel gelişiminde etkili olacağı ifade edilmiştir. Örneğin dil bilgisini ölçmek için zamir ve zarfların tanımlarını yazdırmaya yönelik sorulardan ziyade metindeki dil bilgisi yapılarını buldurmak daha yararlıdır. Temizkan'a

(2012) göre dil bilgisi öğretiminin amacı kuralları ezberletmek değil, dil becerilerini geliştirmeye katkı sağlamaktır. Eserde yazılı yoklama öncesinde öğretmenin kâğıt düzenine, yazının estetiği, yazım yanlışı, noktalama işareti kullanımı ve anlatım ile ilgili uyarılarda bulunması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

MEB'in ortaokul Türkçe dersi sorularına dair ilgili genelgesinde, öğrencilere mutlaka metin verilmesi gerektiği ve anlama, bilgi sorularının metne dayalı olması gerektiği, metnin yazarının belirtilmesi gerektiği, yazar eser sorulmasının doğru olmadığı, ezbere dayalı soruların olmaması gerektiği, dil bilgisi sorularına %30, kompozisyona ise en az %40 oranında yer verilmesi gerektiğine ve noktalama işaretlerinin nerelerde kullanılacağı gibi ezbere dayalı soruların sorulmaması gerektiği dile getirilmiştir (MEB, 1970).

Bu bölümde metinler üzerinden örnek yazılı sınav soruları hazırlanmıştır. Bir örnek sınav soruları Ek 4'te sunulmuştur. Aşağıda Tablo 6'da yazılı sınav sorularında kullanılan metinler sunulmuştur:

Tablo 6: Yazılı sınav sorularında kullanılan metinler

Metin Adı	Yazarı	Türü	Sayfa Numarası
Mustafa Kemal'ler Tükenmez	Halim Yağcıoğlu	Şiir	223
Kutsal Zeytin'den	İsmail Habip Sevik	Gezi Yazısı	226

Tablo 6'da eserde yer alan yazılı sınav sorularında bir şiir ve bir gezi yazısına yer verildiği görülmektedir. Bu bölümde ders planlarının, zamanı etkin kullanılmasına yarar sağladığı gibi derste düzensizliği ve kararsızlığı da engelleyeceği ifade edilmiştir. Öğretmen her metin için plan hazırlamalı. Dersten önce metni okumalı, yanlışlıklar varsa da düzeltmesi gerektiği ifade edilmiştir. Eserden alınan bir plan örneği aşağıda sunulmuştur:

Plan

Öğretmen: Feride Uyanık

Okulun adı: Şirinyer Ortaokulu

Sınıf: II-B

Ders: Türkçe

Konu: Dağlar

Süre: Bir ders saati

Araçlar: Türkçe sözlük, imlâ kılavuzu, Köroğlu – Mehmet Seyda, Üç Destan – İ. Z. Burdurlu, Köroğlu – Dadaloğlu

Amaç: Şiirin okunması, anlanması, sözcük çalışmaları, dış biçim hakkında bilgi vermek.

İşleyiş:

1. Köroğlu hakkında kısa bilgi ve Köroğlu'nun iki şiirinin öğrencilere okunması.
2. Dağlar parçasının öğrencilere okunması.
3. Parçanın kıta kıta açıklanması. Bilinmeyen sözcüklerin parçada yeri geldikçe açıklanması ve tümcede kullanılması.
4. Parçanın anlaşılmasına yarayacak soruların cevaplandırılması.
5. Türle ilgili sorular.
 - a) Parçanın ölçüsü
 - b) Durakları
 - c) Uyakları, nakarat dizesi.
6. Anlatım özellikleri.

Plan incelendiğinde, bir ders boyunca yapılması gerekenlerin sunulduğu, Türkçe dersinde yararlı olacak araç gereçlerin hazır tutulduğu, konuyla ilişkili farklı metinlerin de verilmesi ve bu sayede metinler arası okumanın gerçekleştiği, metnin tüm yönleriyle ele alınarak çözümlendiği ve yazar ile ilgili bilgilere yer verildiği görülmüştür.

Eserin bundan sonraki bölümünde İbrahim Zeki Burdurlu'ya ait Uyanık Dergisinde yayımlanan 5 makale eklenmiştir. Bu makalelerin isimleri ve değindiği noktalar Tablo 7'de sunulmuştur:

Tablo 7: Ek Bölümde yayımlanan makaleler

Makale Adı	İçerdiği Konular	Sayfa Numarası
------------	------------------	----------------

Anılar Yazmak	Kompozisyon yazımı, her sınıfta ilk olarak yazma işleminde anı türünden yararlanılması gerektiği, anı türünün nasıl yazılacağı konusunda öğrencilerin bilgilendirilmesi gerektiği ve öğrencilerin yazmış oldukları yazılar örnek gösterilmiştir.	235-240
Dil bilgisi Uygulaması	Dil bilgisi ders planları sunulmuştur. Bu ders planlarından biri ekte gösterilmiştir.	241-244
Okuma Dersi Uygulamaları Uyarlamalar, Örnekler.	Okuma eğitimi üzerinde durulmuş, dersten önce hazırlık yapılmasının gerektiği, metinle öğretim yapılması gerektiğinden, konunun öğrencilere tanıtılması ve öz Türkçe kelimelerin kullanılması gerekliliğinden bahsedilmiştir.	244-249
Kültürümüzde Gramerin Önemi	Gramer derslerinin okullarda yapılmadığı, liseyi bitiren öğrencilerin yazma konusunda geri kalmalarının nedeni gramer eksikliğinden olduğu dile getirilmiştir. Gramer dersleri olursa öğrenciler yabancı dili daha çabuk öğrenir. Gramerin küçümsenmesi düşünce varlığını hiçe saymak olacağı vurgulanmıştır.	249-252
Ortaöğretimde Ders Dışı Okuma	Özgür okumanın gerekliliği, ders dışında öğrencilerin az kitap okuduğu, öğretmenin branşı ne olursa olsun öğrencileri okumaya yönlendirilmesi gerektiği, ders dışı okumanın herhangi bir dersin daha fazla yarar sağlayacağı ve okuma olursa gelişme yaşanacağı dile getirilmiştir.	252-255

Tablo 7 incelendiğinde, 2 makalede dil bilgisi ile ilgili yazıldığı ve dil bilgisi planlarına yer verildiği ayrıca dil bilgisi işlenirken metinler üzerinden gidilmesi gerektiği saptanmıştır. 2 makalenin okuma eğitimi ile ilgili olduğu, metinle öğretimin faydalı olduğu ayrıca özgür okumanın önemi ve öğretmenlerin özgür okumaya teşvik etmesi gerektiği görülmüştür. 1 makalenin ise yazılı anlatımı kapsadığı, yazılı anlatımın ilk konusunun bir anı yazmak olduğu ve anı yazılmadan önce öğrencilerin bu tür ile ilgili bilgilendirilmesi gerektiği bulgulanmıştır.

Tartışma ve Sonuç

İbrahim Zeki Burdurlu ve İrfan Kantarcı tarafından yazılan *Ortaöğretimde Türkçe Öğretimi* adlı eserin incelenmesini amaçlayan bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Eserin giriş bölümünde, Türkçe dersindeki bilgi konularının ne olması gerektiği açıklanmıştır. Bu bilgi konuları, *Türkçe Dersi Öğretim Programı* (2019) içerisindeki bilgi konuları ile benzerlik taşımaktadır. Türkçe ve edebiyat derslerinde öğretmenin yararlanması gerektiği kaynaklar şu şekilde sıralanmıştır:

Programlar, ders kitapları, kaynak kitaplar, sözlükler, imla yardımcısı, çeşitli ansiklopediler, çocuk romanları, öykü ve masallar, çocuk dergileri, dil ve edebiyat dergileri, ünlü Türk romanları, Drama, çevrilmiş romanlar, kısa romanlar, şiir, kaset, radyo, televizyon, biyografi, bibliyografik eserler, eğitici filmler, fotoğraflar, anı, gezi, deneme gibi kaynaklar.

Eserde, öğretmenin öğrencileri tanıması gerektiği ve ona göre bir yol haritası belirlemesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca geri kalmış öğrenciler üzerine öğretmenin yoğunlaşması ifade edilmiş ve bu da eserin bireysel farklılıkları göz ardı etmediğini göstermektedir.

Eserin birinci bölümünde; okuma tekniklerinden sesli okuma, sessiz okuma ve özgür (bağımsız) okuma teknikleri işlenmiştir. Ayrıca öğrencinin kendini geliştireceği en uygun okumanın özgür okuma olduğu dile getirilmiştir. Eserde 3 okuma tekniğine yer verilirken 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda sesli, sessiz, tahmin ederek, grup hâlinde, soru sorarak, söz korosu, ezberleyerek, hızlı okuma, not alarak, okuma tiyatrosu, göz atarak, özetleyerek, işaretleyerek, tartışarak ve eleştirerek okuma şeklinde toplamda 15 okuma tekniği bulunmaktadır.

Esere göre dinleme beceresinin gelişmesi için öğretmen teyp, kaset gibi dinleme araçlarını; masal, hikâye ve fabl anlatılmalı; küçük oyunlar oynatmalı ve derslerde soru cevap yöntemini kullanmalıdır. Eserde, dinleme eğitimine dair 3 tip dinleyiciden bahsedilmektedir. Bu dinleyiciler ve özellikleri şu şekildedir: *İsteksiz dinleyici*, bu dinleyici konuşmacı ve konuya karşı ilgisiz ve yaptığı dinleme yararlı değildir. *Tam, yararlı dinleyici*, bu dinleyici konuşmacı ve konuyla ilgili ilişkiler kurar ve yaptığı dinleme yararlı dinlemedir. *Eleştireli dinleyici*, dinleyen kişi hem iyi bir dinleyici hem de iyi bir eleştirmen olup konuya kendi perspektifinden bakarak düşüncelerini sunduğundan en etkili dinleyici tipidir. Burdurlu'nun dinleyicileri tasnif etmesi, dinleme eğitimine önem verdiğini ve planlı yapılmasını hedeflediğini göstermektedir.

Okuma metni verilirken seviyeye uygun ve eğitici olması gerektiği belirtilmiştir. Metinden hareketle öğüt verilebilecek metnin tercih edilmesi, bu metnin dil bilgisi yapılarını çözümlemek ve metnin planının çıkartılmasının gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu durum, eserin metinlerinde hem değerler eğitimine önem verdiğinin hem de dil bilgisi yapılarını metin yoluyla sezdirdiğini göstermektedir. Öğretmenin metni önceden vermesi, daha sonra sınıfta okutması ve öğrencilerin metni iyi anlaması için ders kitabı planları üzerine özel bir plan yapması ve uygulaması gerektiği savunulmuştur. Bölüm sonunda okuma parçaları verilmiş ve metinlerden hareketle metin altı soruları hazırlanmıştır. Bu bölümde 5 hikâye, 4 şiir, 2 anı, 1 gezi yazısı, 1 mektup ve 1 romandan kesit alınmış ve toplamda 14 örnek metne yer verilmiştir.

Eserin ikinci bölümünde; öğrencilerin gördüklerini, yaşadıklarını, duyduklarını, tasarladıklarını, okuduklarını ve düşündüklerini doğru ve amaca uygun olarak anlatmalarını sağlamanın sözlü ve yazılı anlatımın amacı olduğu belirtilmiş, sözlü ve yazılı anlatımın durumuna göre sınıfta kalınması veya geçilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Sözlü ve yazılı anlatım tam uygulandığında öğrencilerin hayal gücünü geliştireceği, yazım ve noktalama hatalarını en aza indireceğini, uygulama ve deneme imkânı verme gibi yararlar sağlayacağı dile getirilmiştir. Sözlü ve yazılı anlatımda yakından uzağa ilkesi bağlamında anlatmaya anı türünden başlanmıştır. Esere göre, kelime dağarcığının zayıf olması, kitap okumanın az olması, film ve tiyatro izlenmemesi ve konuşma imkânı sunulmaması gibi etkenler sözlü anlatımın gelişmesini engelleyen durumlardır. Derslerde sürekli soru cevap tekniği kullanmak, tartışma ortamı oluşturmak ve metinler incelendikten sonra konuşma yaptırmak sözlü anlatımı geliştirecek uygulamalar arasındadır. Anılarımızı anlatalım, bir gezimizi anlatalım, gördüğümüz bir olayı anlatalım, bir masal, öykü, fabl anlatalım, bir fıkra anlatalım, okuduğumuz bir yazıyı anlatalım, tartışma yapalım, konferans verelim, açık oturum yapalım ve söz korusu etkinlikleri sözlü anlatımın gelişmesi için bu sırayla uygulanması gerektiğine değinilmiştir. Bu etkinliklere göre eserde güdümlü, tartışma ve ikna edici konuşma teknikleri uygulanmıştır.

Yine eserin aynı bölümünde yazılı anlatım her sınıfta uygulanabileceği lâkin sözlü anlatımda olduğu gibi yaşantılardan başlanması gerektiği savunulmuştur. Yazılı anlatımın dili olgunlaştırdığı, ortada bir ürün olduğundan değerlendirme yapılabildiği ve yazma hazzı vereceğine dikkat çekilmiştir. Yazılı anlatımın en önemli unsuru plandır. Yazıya geçmeden önce bir yazının planı nasıl oluşturulacağı anlatılmalıdır. Bir gezimizi yazalım, Bir öykü yazalım, Bir mektup yazalım ve özdeyişlerden hareketle bir kompozisyon yazma için plan örnekleri sunulmuştur. Bu planlara göre öğrenciler yazma basamaklarını uyguladıklarında ortaya kaliteli ürün çıkacaktır. Öğretmen okuyamayacağı, okutup dinleyemeyeceği ödevi vermemesi gerektiği savunulmuştur. Öğretmen ürünü değerlendirirken hem içerik hem de dil bilgisi unsurlarına göre değerlendirme yapmalıdır. Metin özetleme, kısaltma ve planı ortaya çıkarma verilecek yazılı anlatım ödevlerindedir. Bu bölümde deneme türünde 3, roman türünde 2, biyografi türünde 1 ve gezi yazısı türünde ise 1 toplamda ise 7 metin işlenmiş ve roman türünde roman özetleri verilmiştir.

Eserin üçüncü bölümünde; dil bilgisine yeterince önem verilmediği ve ancak 1940 yılında okutulmaya başlandığı, öğretim programlarında ise ilk olarak 1949 Programında yer verildiği ifade edilmiştir. Esere göre dil bilgisi konularının soyut tanımlarla değil metin içerisinde verilmesi ve sezdirilmesi önemlidir. Böylece öğrenci kuralları ezberlemek yerine metindeki işlevlerini kavramalıdır. Dil bilgisi örnek testleri verilirken metin içerisinden sorular sorulmuş ve testlerde en fazla şiir türü kullanılmıştır. Bu bölümde dil bilgisi testlerinde kullanılan metinlerin dağılımı şöyledir: 1 sohbet, 1 anı, 5 şiir olmak üzere toplamda 7 metindir. En fazla şiir türünden sorular sorulmasındaki etken ise şiirde örtük anlamlar, devrik cümleler ve çeşitli söz sanatları hâkim olduğundandır.

Eserin ek bölümünde; yazılı yoklamaların okuduğunu anlama ve yorumlamaya yönelik yapılması, sınavlarda metin kullanıp metin altı soruların ve metinden hareketle dil bilgisi sorularının sorulması ve değerlendirmede yazım yanlışları, noktalama ve kâğıt düzenine dikkat edilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. MEB'in ortaokul Türkçe dersi sorularına dair ilgili genelgesi esas alınarak dil bilgisi sorularına %30, kompozisyona ise en az %40 oranında yer verilmesi gerektiği ve ezbere dayalı soruların sorulmaması gerektiği vurgulanmış, metinlerden hareketle örnek yazılı yoklamalar hazırlanmış ve bu yazılılar hazırlanırken 1 şiir ve 1 gezi yazısı üzerinden sorular sorulmuştur. Esere göre, öğretmenin bir ders boyunca yapılacakları plan dâhilinde yapması ve okunacak metni ders öncesinde mutlaka okuması istenilmektedir. Bölümün sonunda ise İbrahim Zeki Burdurlu'ya ait Uyanış Dergisi'nde yayımlanan dil bilgisine ilişkin 2, okuma eğitimine ilişkin 2, metinle öğretimin faydalı olduğu ayrıca

özgür okumanın önemi ve öğretmenlerin özgür okumaya teşvik etmesine ilişkin 1 makale ve 1 de yazılı anlatımın kapsamı, yazılı anlatımın ilk konusunun bir anı yazmak olması gerektiğine ilişkin makale yayımlanmıştır.

Sonuç olarak eserde; dört temel dil becerisinin öğretimine dair açıklamalara ve sınıf içerisinde karşılaşılabilecek sorunlarla ilgili çözüm yollarına yer verilmiştir. Okuma eğitiminde özgür okumanın önemli olduğu vurgulanarak bu okuma türünün öğrencilerin genel kültür seviyelerini arttıracığına dikkat çekilmiştir. Bayraktar (2018), Fuat Baymur'un *Türkçe Öğretimi* adlı eserini incelemiş ve eserinde temel dil becerilerinin nasıl öğretilmesi gerektiğine, sınıf yönetimine ve çocuk psikolojine değindiğini; kekeme, çekingen, söze karışmayan, geveze çocuklara da yer verdiğini, bireysel farklılıklara ve okuma alışkanlığı kazandırılmasına büyük önem verdiğini aktarmıştır. Burdurlu ve Kantarcı'nın eseri ile Baymur'un 4 temel dil becerilerinin öğretimi, okumaya verilen önem ve sınıf yönetimine ilişkin açıklamaları benzerlik göstermektedir. Dinleme eğitimi içerisinde 3 tip dinleyici tanımlanmış ve en etkili dinleyici tipinin eleştirici dinleyici olduğu saptanmıştır. Konuşma ve yazma eğitiminin gelişmesi için etkinliklerde ilk olarak yaşantılardan başlanması gerektiği daha sonra soyut kavramlar ve yaşantıdan uzak konular ile etkinlikler yapılması savunulmuştur. Dil bilgisinin sezdirme yöntemi ile öğretilmesi ve soyut kavramlar yerine metindeki işlevlerinin kavratılmasının gerektiği ifade edilmiştir. Yılmaz ve Şen (2021), İbrahim Necmi Dilmen'in *Türkçe Eğitimi* ile ilgili olan eserlerini incelemişler ve hedef kitleye görelilik ilkesine uygun olarak konuyu açıklamak için sıklıkla örneklerden, resimlerden ve tablolardan yararlandığı, etkinlikleri kolaydan zora ve basitten karmaşığa doğru seviyelendirdiği, yakından uzağa ilkesinden yararlanarak etkinlikler tasarladığını ve dil bilgisi ile temel dil becerilerini bir bütün olarak ele aldığını aktarmışlardır. Burdurlu ve Kantarcı ile Dilmen'in dil bilgisi derslerini soyut olarak ele almamaları, yaşantı ve hedef kitleye uygunluk ve basitten karmaşığa ilkeleri açısından benzer olduğu; Dilmen'in resim ve tablolardan yararlanması ise Burdurlu ve Kantarcı'nın eserinden farklıdır. Uslu ve Aytan (2018), Fuat Baymur'un *Türkçe Öğretimi* ile Haydar Ediskun ve Baha Dürder'in *Türkçe Öğretimi* adlı eserlerini incelemişler ve bu eserlerden hareketle birçok kelime ve kavramın günümüz eğitim anlayışından izler taşıdığı, yapılandırmacı yaklaşımın izlerini taşıdığı, Ediskun ve Dürder'in yazmış oldukları eserde öz değerlendirme, akran değerlendirme ve grup değerlendirme kavramlarına yer verildiği, her iki eserde de okuma metinlerinde ve yazma konularında öğrencinin yaş, seviye ve ilgisinin göz önünde bulundurulmasının önemli olduğunu ve seçilecek konularda bu hususa dikkat edilmesini tavsiye ettiklerini aktarmışlardır. Burdurlu ve Kantarcı'nın eseri ile Ediskun ve Dürder'in eserleri öğrencilerin yaş, seviye ve ilgilerini dikkate alma açısından benzerlik göstermektedir. Ediskun ve Dürder'in eserlerinde öz değerlendirme, akran değerlendirme ve grup değerlendirme kavramlarına yer verilmesi, Burdurlu ve Kantarcı'nın eserinden farklılık göstermektedir. Tunç (2009) Beşir Göğüş'ün *Türkçe Eğitimi* ile ilgili eserlerini incelemiş ve Göğüş'ün dili bir beceri olarak gördüğüne, dil eğitiminin ilk olarak aile ve yakın çevrede başladığına, ardından okulda program çerçevesinde dil gelişiminin devam ettiğine, anlama ve anlatım becerilerinin paralel olarak geliştiğine ve metinlerin öğrenci seviyesine uygun olması gerektiğine dair düşüncelerini aktarmıştır. Burdurlu ve Kantarcı ile Göğüş arasındaki benzer yanlar çocuğun dil gelişiminin aile ve yakın çevrede başlaması ve metinlerin öğrencilere görelilik ilkesine uygun olarak belirlenmesidir. Bunların yanında eserde sınıf kitaplığı listesi, ölçme ve değerlendirme çalışmalarına dair açıklamalar, öğrencilerle kurulacak iletişimin ilkeleri ile ne tür etkinliklerden yararlanılabileceğinden bahsedilmesi etkili bir öğretmen kılavuz kitabı özelliği taşıdığını göstermektedir.

Öneriler

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulardan hareketle şu öneriler sunulabilir:

Eserde sözlü ve yazılı anlatımda hedef kitlenin yaşantılarından başlanması gerektiği savunulmuştur. Türkçe öğretimine yönelik yeni yazılacak kuramsal kaynaklarda sözlü ve yazılı anlatımda hedef kitlenin yaşantılarından yola çıkarak etkinlikler hazırlanabilir.

İncelenen eserde dil bilgisi öğretiminde metinlerden yararlanılmıştır. Aynı şekilde Türkçe ders kitaplarında ve diğer kuramsal kaynaklarda örnek metinlerden yararlanılarak sezdirme yolu izlenebilir.

Türkçe öğretimine yönelik kuramsal kaynaklarda, kolaydan zora ve yakından uzağa ilkelerine uygun olarak içerikler düzenlenmelidir.

Kaynakça

Arıcı, A.F. & Urgan, S. (2017). *Yazılı anlatım el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Arslan, A. & Sevim, O. (2015). Konuşma becerisinin geliştirilmesinde kullanılacak etkinlik örnekleri. A. Şahin (Ed.), *Konuşma eğitimi- yöntemler, etkinlikler* içinde (s. 177-206). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Aytaş, G. (2005). Okuma eğitimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(4), 461-470.
- Bayraktar, İ. (2018). Fuat Baymur'un "Türkçe öğretimi" eserinden hareketle Türkçe öğretiminin esasları. *Electronic Turkish Studies*, 13(19), 235-251.
- Burdurlu, İ. Z. & Kantarcı İ. (1971). *Ortaöğretimde Türkçe öğretimi*. İzmir: Karınca Matbaası
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çarkıt, C. (2019). Ortaokul okuma becerileri dersine yönelik öğretmenlerin görüş ve uygulamaları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 841-856.
- Çelik, M. E. (2019). Dil bilgisi öğretiminde ölçme ve değerlendirme. C. Epçaçan & E. Akın (Ed.) *Dil bilgisi öğretimi içinde* (s.227-251). Ankara: Anı Yayıncılık
- Göçer, A. (2018). Türkçe öğretmeni özel alan yeterliklerinin ölçme değerlendirme bileşenleri ve performans göstergeleri bağlamında incelenmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 194-210.
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürlek, M. & Aksu, E (2015). Konuşma hataları. A. Şahin (Ed.), *Konuşma eğitimi- yöntemler, etkinlikler içinde* (s. 207-223). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Hamzadayı, E. & Şentürk, R. (2020). Dil bilgisi öğretimi: hangi öğretim yolu? A. Pehlivan & İ. S. Aydın (Ed.) *Dil bilgisi öğretimi içinde* (s.75-104). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İşcan, A. (2015). İletişim, konuşma ve konuşmayla ilgili temel kavramlar. A. Şahin (Ed.), *Konuşma eğitimi- yöntemler, etkinlikler içinde* (s. 1-27). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Maden, S. & Durukan, E. (2011). Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme stillerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4), 101-112.
- Maden, S. & Kızıltaş, M. (2019). Türkçe öğretiminin tarihsel gelişimiyle ilgili bir kaynakça denemesi. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5(3), 119-135.
- Millî Eğitim Bakanlığı (1970). *Ortaokul Türkçe imtihanı soruların hazırlanması genelgesi*. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). *Türkçe dersi öğretim programı* (İlkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. sınıflar). Ankara.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Temizkan, M. (2012). Metin temelli dil bilgisi öğretimi ve uygulamaları. M. Özbay (Ed.) *Türkçe eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi içinde* (s. 129-152). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tunç, F. (2009). *Beşir Göğüş'ün Türkçe eğitimiyle ilgili eserleri ve Türkçe anlayışı üzerine bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Ulus, B. & Aytan, T. (2018). Cumhuriyet'in ilk çeyreğinde Türkçe öğretimi üzerine yazılan iki çalışma üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3(2), 47-65.
- Unutkan, Ö. P. (2006). Anne babaların kitap okumaya ilgilerinin çocukların dil gelişimi açısından ilköğretime hazır bulunuşluğuna etkisi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (13), 285-288.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013), *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, F. N. & Şen, Ü. (2021). İbrahim Necmi Dilmen'in Türkçe öğretimi ile ilgili eserlerinin Türkçe öğretiminin ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, (28), 1-20.

Extended Abstract

The book titled *Turkish Teaching in Secondary Education* is a theoretical book consisting of 4 chapters: Introduction, First Chapter, Second Chapter, Third Chapter, Supplementary Chapter, and deals with

how to teach Turkish. The work was published in 1971 by the Ant Press and Trade Collective Company, and the Introduction. First, Second, and Appendix sections of this work were written by İbrahim Zeki Burdurlu, while the third section was written by İrfan Kantarcı. The content of the four chapters in the work are explanations of how the four basic language skills and grammar are taught and oral and written expression. The questions of what are the methods, techniques, and activities included in the work is the starting point of this research. The research aims to introduce the work titled Turkish Teaching in Secondary Education written by İbrahim Zeki Burdurlu and İrfan Kantarcı and to evaluate the work with the world of concepts in today's Turkish education field. In this research, each part of the work was compared with the knowledge topics in the 2019 Turkish Curriculum and current works on Turkish education. In work, listening, speaking, reading, and writing skills and grammar are included, and grammar lessons are emphasized through texts. In this work, which was written for the private teaching of Turkish and contains examples of how to apply theoretical knowledge, it is focused on which resources should be used during teaching, the duties of the teacher and how to teach. This work, which states that education and training methods should be done by considering the class with deficiencies and mistakes rather than a very well-trained class, is a comprehensive work. In the Introduction part of the work, the purpose of Turkish and Literature lessons, the knowledge topics in Turkish books, the tools to be used in Turkish and Literature lessons are explained. In the first part, the main principles of reading, understanding and intuition, the necessity of having the students read the text appropriate to their knowledge, comprehension, intuition and pleasure levels are discussed. In addition, reading types, reading techniques such as reading aloud, silent reading and free (independent) reading techniques, factors affecting reading are detailed. In addition, It is mentioned that listening education and listening depend on perceptual abilities. It was stated that the teacher should lead the processes of telling tales, stories, poems, memoirs, anecdotes, and in-class discussions. Also, it was stated that there are three types of listeners: Reluctant listener, Full-Helpful listener, and Critical listener, and it was explained how to handle the reading passages. In the second part, it was stated that the purpose of oral and written expression is to enable students to tell what they see, experience, hear, design, read and think in accordance with the purpose. It was mentioned that oral and written expression allows students to practice, try, learn by experimenting, live by telling and writing, and enable students to practice. In oral and written expression, it was said that a story should be written or told through the experiences of the students first, and that the most appropriate type was the memory type. It was stated that factors such as weak vocabulary, lack of motivational and long-term expression practices, insufficient development of free reading, not being able to hear enough good conversations from family and environment, not being able to speak, not watching movies and theaters according to age, not reading age-appropriate books, interrupted oral expression. At the end of the second part, the activities that should be done in oral narration were listed as follows: Let's Tell Our Memories, Let's Tell a Trip, Let's Tell an Event We Have Seen, Let's Tell a Story, Fairy Tale, Fable, Let's Tell an Anecdote, Let's Tell an Article We Have Read, Let's Discuss, Let's Have a Conference, Let's Have an Open Session. The third part includes grammar lessons, questions, and how grammar lessons should be taught. It was stated that while teaching grammar lessons, the subject should be limited first, and the grammar rule should be reached by question and answer. It was said that students should be informed about which subject they will encounter beforehand and that grammar teaching should be done through texts. In the appendix, written exams, examples of written questions, lesson plans, and works that should be in the classroom library are included. In addition, four articles published in the Journal of Awakening were emphasized. It has been explained that written exams should be done for reading comprehension, intuition, and interpretation. It was stated that when the exam questions were asked based on memorization, it would not be effective in improving the students' skills in Turkish lessons. Before the written exam, it was stated that the teacher should warn about the paper's layout, the writing's aesthetics, spelling mistakes, the use of punctuation marks, and expression. The content of the articles published in the journal by İbrahim Zeki Burdurlu is as follows: It was determined that two articles were written about grammar and grammar plans, two articles were about reading education, and one paper was about written expression. These five articles explain that it is necessary to go through the texts while teaching grammar lessons and that teaching grammar with text is beneficial. In addition, it was stated that free reading is essential as it will arouse pleasure in students, that teachers should encourage students to read freely, and that the first subject of written expression should be writing a memoir. In this study, it is explained how Turkish teaching is done so that the work will set an example for new works to be written.

It was compared with current sources about Turkish education and focused on similarities and differences. Document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the research. Based on the work, it was concluded that teaching should start from experiences, free reading is important, there are three different types of listeners, text-oriented teaching should be done in grammar teaching, and the question-answer technique will improve oral expression.

Ek-1. Roman İnceleme Planı

ROMAN İNCELEME PLANI

I — Kitapla ilgili bilgi:
Romanın:
1 — adı, 2 — yazarın adı, 3 — boyutu, 4 — basıldığı yer, tarih, yayınevi, 5 — sayfa sayısı, 6 — fiyatı.

II — Yazarla ilgili bilgi:
Yazarın:
1 — yaşını, 2 — yaşadığı çağ ya da dönem, 3 — öteki yapıtları

III — Yazara gelinceye dek roman:

IV — Romanın dili:
Romanın:
1 — sözcükleri (Türkçe, Halk dili, Osmanlıca)
2 — sözcük öbekleri (ad, sıfat takımları, belirteç, edat tümleçleri)
3 — tümce yapısı (yalın, bileşik, sıralı tümceler; ad, fiil tümceleri ;olumlu, olumsuz tümceler; soru, ünlem tümceleri; kurallı ve devrim tümceler)

V — Romanın anlatımı:
1 — düz, açık, doğal, yalın
2 — mecazlı, sanatlı (anlatımdaki edebî sanatlar)
3 — birinci ya da üçüncü kişi ağzından yazıldığı

VI — Romanın içeriği:
1 — özeti,
2 — ana olgusu, yeri ve zamanı,
3 — ana olguya bağlı olayları; nasıl bağlandıkları
4 — Kişiler: başkisi ve öteki kişiler

— 126 —

a) doğum yerleri,
b) yetiştirme yerleri, yaşları,
c) öğrenim durumları,
ç) sosyal durumları (evli, bekâr, dul; çocukları)
d) benimsedikleri yaşam görüşleri,
e) yaptıkları işler,
f) sağlık durumları (hasta, sağlıklı; topal, sakat)
g) yaşamdaki amaçları,
h) karakterleri (durgun, atılgan, neşeli, hoppa, karamsar, iyimser, tutucu, gerici, züppe, gururlu, titiz, kıskanç, v.b.)
j) ruh durumlarının çözümlenmesi (tinsel durumlarının kökenleri)

5 — Yazarın insanlara karşı durumu (İnsanları seviyor mu? İnsanları horluyor mu? İnsanlara karşı merhametli mi?)
6 — Sosyal ilişkiler: (Hangi sosyal ortamı tanıyor ve hangi sosyal sorunlar üstünde duruyor? Önerdiği bir görüş var mı? Eleştirme yapıyor mu? Sosyal yapının gelenek, görenek, inanç niteliklerini gösteriyor mu?)

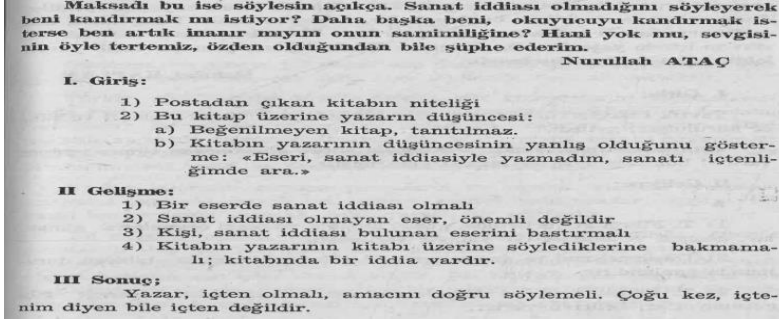
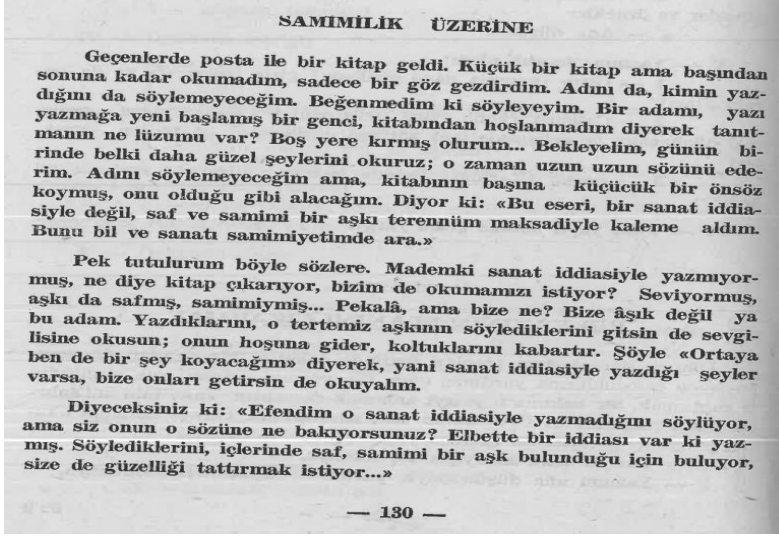
7 — Betimler:
a) insan betimleri (tinsel, tinsel yapıları)
b) hayvan » (tinsel, tinsel (varsa) yapıları)
c) görünüm »
ç) eşya »

V — Romanın planı:
1 — Giriş nasıl başlıyor (konuşma, betim, bir küçük olay, bir anıyı verme)
2 — Ana olguya nasıl giriliyor?
3 — Ana düğüm nerededir, nedir?
4 — Sonuca nasıl varılıyor?
5 — Ana olgunun akışını önleyen bölümler var mı?
6 — Sonuç

VI — Romanın ekolü, türü:
Klasik, romantik, realist mi?
Anı romanı, ruhsal roman, tarih romanı, polis romanı mı?

VII — Genel yargı:

Ek-2. Samimilik Üzerine Adlı Metnin Kısaltılması

Ek-3. Dil Bilgisi Örnek Dersi

RÜYA

**Annemi ölmüş gördüm rüyamda
Ağlayarak uyanışım
Hatırlattı bana, bir bayram sabahı
Gökyüzüne kaçırdığım balonuma bakıp
Ağlayışımı.**

Orhan Veli Kanık

C — Çalışmalar:

— Şiirde kaç tümce buldunuz?

— **İki.**

— İlk tümcede yargı hangi sözcükte beliriyor?

— **Gördüm.**

— Kim görmüş?

— **Ozan yani Orhan Veli.**

— Siz yaptığımız bir eylemi anlatırken, kendinizden nasıl söz edersiniz?

— **Ben.**

— Ozan da «ben» diyor mu?

— **Hayır.**

— Ozan «ben» demiyor ama, «gördüm» yüklemine göre bu iş kim yapmış olabilir?

— **Ben.**

— Nereden anladınız?

— **Sözcüğün sonundaki ekten.**

— Eğer görme eylemini karşımızdaki kişi yapmış olsaydı, bu sözcüğü nasıl söylerdik?

— **Gördün.**

— Tümcede görünen bir özne yok. Bu tümcenin öznesi yok, diyebilir miyiz?

— **Hayır, çünkü gerçekte var.**

— 182 —

— Öyleyse, bir sözcükte belirtilmediği halde kendini belli eden bu tür özneye ne ad verebiliriz?

— **Gizli özne.**

— Ozan kimi görmüş?

— **Annesini.**

— «Annemi» sözcüğünü sözlükte arasak, hangi biçimde buluruz?

— **Anne.**

— Bu sözcük, tümceye girince nasıl bir değişikliğe uğramış?

— **Önce annem olmuş sonra da annemi biçimine girmiş.**

— Ne diye böyle değişmiş?

— **Tümcede görev alabilmek için.**

— Aldığı ilk ek bize ne anlatıyor?

— **Anne'nin ozanın annesi olduğunu; çünkü ozan kendisinden ben diye söz ediyor.**

— Ya ikinci ek?

— **Görülen kişinin anne olduğunu.**

— Bu tümcede «gördüm» yerine «rastladım» sözcüğü olsaydı, «annem» ne biçimde olacaktı?

— **Anneme.**

— Şu halde bu sözcüğün biçimlenmesini hangi öge etkiliyor?

— **Yüklem.**

— Yüklem bu sözcüğün biçimlenmesini hangi öge etkiliyor? Ya da sözcüklere ne diyoruz?

— **Tümleç.**

— Tamam, geçen derste de «kara gün» sözcüklerinin yüklemi tümlediğini görmüştük. Ama bu örnekte yüklem bir sözcüğü doğrudan doğruya etkiliyor. Buna değişik bir ad veremez miyiz?

— **Düz tümleç diyebiliriz.**

— Doğru, düz tümleç, ya da?

— **Nesne.**

— Peki çocuklar, ozan rüyasında sadece annesini mi görmüş, yoksa annesinin ölmüş olduğunu mu?

— **Annesinin ölmüş olduğunu.**

— Bu dizeye göre, sizce, ozan annesini rüyasında gördüğü zaman, annesi sağ mıymış, yok ölmüş müymüş?

— **Sağ.**

— Ya ozan bu dizeyi, «ölmüş annemi gördüm rüyamda» biçiminde yazsaydı, ne anlardık?

— **Annesinin gerçekten ölmüş olduğunu.**

— Şimdi ikinci tümceye gelelim. Bu tümcedeki sözcükler nasıl sıralandı?

— 183 —

— Ağlayarak uyanışım, bana, bir bayram sabahı gökyüzüne kaçır-
dığım balonuma bakıp ağlayışımı hatırlattı.

— Bu tümcede bizi yargıya götüren sözcük ya da sözcükler nedir?

— **Hatırlattı.**

— Hatırlatma eylemini ne yapıyormuş?

— **Uyanışım.**

— Tek başına «uyanışım» mı, yoksa «ağlayarak uyanışım» mı?

— **Ağlayarak uyanışım.**

— Şu halde özne kaç sözcükten oluşmuş?

— **İki.**

— Ağlayarak uyanması ona neyi hatırlatmış?

— **Bir bayram sabahı gökyüzüne kaçırduğum balonuma bakıp ağla-
yışımı...**

— Peki hatırlatılan şey «ağlayışımı» olduğuna göre, bu sözcükten önce yer alan 7 sözcük yargıya ne gibi bir katkıda bulunuyor? Bunlar ne işe yarıyor?

— «Bir bayram sabahı» sözcükleri, ozanın balonunu ne zaman ka-
çırıldığını belirtiyor. «Gökyüzüne kaçırduğum balonuma bakıp» sözcükleri ise ağlamasının nedenini ya da biçimini belirtiyor.

— Bu sözcükleri tümceden çıkarsaydık bir yargı elde edemez miy-
dik?

— **Ederdik!**

— Bu, nasıl bir yargı olurdu?

— **Eksik bir yargı. Çünkü ozanın ne zaman ve nasıl ağladığını öğ-
renemezdik.**

— Bu ikinci tümcede, yüklemden dolaysız olarak etkilenen öge ney-
miş?

— **Bir bayram sabahı gökyüzüne kaçırduğum balonuma bakıp, ağ-
layışımı...**

— Bu öğeye ne ad vermiştik?

— **Nesne.**

— Buradaki nesnemizde kaç sözcük var?

— **Sekiz.**

— Ashnda nesneyi bir tek sözcükle belirtmek istesek, hangisine
nesne diyebiliriz?

— «Ağlayışımı» sözcüğüne...

— Öteki yedi sözcük ne işe yarıyor?

— «Ağlayışımı» sözcüğünü tümlüyor.

— Bu işi yaparken, bunlar da belirli bir sıraya giriyorlar mı?

— **Evet.**

— Bu yedi sözcüğün yerlerini değiştirsek ne olur?

— **Anlam ya da yargı yitirilir.**

Ç — Alıştırmalar:

1) Aşağıdaki sözcükleri;

a) Nesne olarak: (su, sen, gezme, sevinç, sınav)

b) Dolaylı tümleç olarak: (bahçe, okul, onlar, çalışmak, gazete)

c) Zarf tümleci olarak: (sessizce, eskiden, başarmak için, sabırsızlıkla, hastalandığından)

ç) Yüklem olarak: (görmedim, hazırlanalım, sevmektir, uzak, hasta)

birer tümcede kullanınız.

2) Aşağıdaki tümcelerde boş yerlere uygun birer sözcük yazınız ve yazdığınız bu sözcüklerin tümcenin hangi ögesi olduğunu, altlarını çizerek belirtiniz.

a) Kardeşimin okulu açılmadı.

b) Öğrencileri eğiten dir.

a) Hastalanınca gitmeliyiz.

ç) Bu postaya ver.

d) yurdumuzu düşmanlardan kurtardı.

Ek-4. Örnek Sınav Soruları**MUSTAFA KEMAL'LER TÜKENMEZ****Tükenir elbet****Gökte yıldız denizde kum tükenir****Bu vatan bu topraklar cömert****Türk analar Türk babalar cömert****Kutsal bir ateşim ki ben sönmez****İnanın Mustafa Kemal'ler tükenmez****Ben de etten kemiktendim elbet****Ben de bir gün göcecektim elbet****İki Mustafa Kemal var iyi bilin****Ben işte o ikincisi sonsuzlukta****Ruh gibi bir şey görünmez****İnanın Mustafa Kemal'ler tükenmez****Hep kardeşliğe bolluğa giden yolda****Bilimin yapıcılığın aydınlığında****Güzel düşünceler soyut fikirlerde ben****Evrensel yepyeni buluşlarda****Geriliği kovmuşum ben dönmez****İnanın Mustafa Kemal'ler tükenmez**

**Başın mı dertte beni hatırla
Duy beni en sıkıldığım an
Baştan-sona herşeyiyle bu vatan
Sakın ağlamasın kasımlarda
Fatih'ler Kanunî'ler ölmez
İnanın Mustafa Kemal'ler tükenmez**

Halim YAĞCIOĞLU

Anlama, sezme soruları:

Soru: I — a) Yukarıdaki şiirin dizelerinde geçen şu sözcüklerin yerine anlamı bozmayacak başka sözcükler koyunuz: «cömert, kutsal, sonsuzluk, ruh, evrensel»

- b)** Şiirde geçen şu sözcük öbeklerini açıklayınız:
Ben kutsal ateşim; etten, kemikten olmak; kardeşliğe, bolluğa giden yol; geriliği kovmak; Fatihlerin, Kanunilerin ölmemesi.
- c)** Ozan «Mustafa Kemaller tükenmez» tümcesini dört kez yineleyerek neyi vurgulamak istiyor? Bu tümceyi genişçe açıklayınız.

Soru: II — Aşağıdaki sorulara parçanın anlamına uygun yanıtlar veriniz:

Birinci bent:

- a)** Ozan, nelerin tükeneceğini, neyin tükenmeyeceğini söylüyor? Yıldızların, kumun tükenmesi olanaklı mıdır? Ozan, bunların tükeneceğini söylemekle hangi gerçek duyguyu söylemek istiyor?
- b)** Vatanın, ana-babaların cömert olması size neyi anlatıyor?
- c)** «Kutsal ateşim ben» diyen kimdir? Bu, bir tek kişi midir, yoksa sözü başkaları adına mı söylüyor?

İkinci bent:

- a)** Ozan, «iki Mustafa Kemal» sözüyle neyi anlatıyor? Siz, et ve kemik yapıyla ruh yapıyı karşılaştırarak, bu yapıların niteliklerini belirtiniz.
- b)** Göçüp giden Mustafa Kemal'le, görünmeyen Mus-

tafa Kemal'i karşılaştırıp, ikinci Mustafa Kemal'in nasıl yaşadığını örneklerle belirtiniz.

Üçüncü bent:

a) Ozan, Mustafa Kemal Atatürk'ün hangi üstün niteliklerini sayıyor; açıklayınız.

b) Bu dizelere göre şu sözcüklerin karşıt anlamlarını söyleyiniz: **kardeşlik, bolluk, bilim, yapıcılık, aydınlık, güzel düşünceler, soyut fikirler, evrensel, yepyeni, buluş.**

Dördüncü bent:

a) Bu dizelerde konuşan kimdir? Konuşan kişinin söylediklerini ayrı ayrı, kendi sözcüklerinizle bir kez daha söyleyiniz.

b) «Kasımlarda ağlamak» sözünü açıklayarak ozanın hangi gerçeği düşündürmek amacıyla olduğunu yazınız.

Soru: III —

1 — Şiirde düzenli bir uyaklanma görüyor musunuz? Uyakları bularak, bunların parçaya nasıl bir ses niteliği kazandırdığını söyleyiniz.

2 — Şiirin her parçasında kaçır dize var? Bu dizelerin ölçülü olup olmadıklarını örneklerle açıklayınız.

3 — Ozanın her bendin sonunda kesin olarak söylediği «tükenmez» sözcüğünün harflerinin, bentlerin dördüncü dizelerindeki hangi sözcüklerin seslerine benzediğini söyleyiniz.

Soru: IV —

1 — Ozan, Atatürk'ün hangi üstün nitelikleri üstünde duruyor?

2 — Bu parçanın ana düşüncesi nedir? Bu ana düşünce size göre doğru mudur? Niçin?

Dilbilgisi soruları:

1 — Şiirin son bendindeki tümceleri, ayrı ayrı, kurallı olarak yazınız.

2 — Yazdığınız tümceleri, aralara dikey çizgiler koyarak öğelerine ayırınız.

— 225 —

F: 15

3 — Bu tümceler arasında bileşik tümce var mıdır? Varsa hangisidir?

4 — Parçanın tümünün tümcelerinden bir bağlaç, bir edat, bir belirteç bularak ödevlerini belirtiniz.

Kompozisyon Sorusu:

Ülkemizde yaptığı, yarattığı olumlu eylemlerin birini konu alarak Atatürk'ün üstün kişiliğini ortaya koyan bir kompozisyon yazınız.

Not: Yukarıdaki sorular, zamana göre ayarlanmalıdır. Zaman bir saat ise bu soruların bir bölümünü sormalıdır.